

Slovenija: MITOVI SE DOGAĐAJU DRUGIMA

NACIONALNI MITOVI I OBRAZOVANJE

Slovenija:
MITOVI SE DOGAĐAJU DRUGIMA

Slovinci nemaju mitove - to je jedan od najvećih mitova u osamostaljenoj Sloveniji. Mitovi i mitologija jesu nešto izvan Slovenije, nešto čime se bave pre svega "mitomanski" južnoslovenski narodi, onim koji su nastanjeni južno od reke Kupe. Jednostavno rečeno, slovenački arhetipi su tokom poslednjih decenija sazrevanja naroda gradjeni na distanci prema svemu što dolazi sa Balkana, posebno iz Srbije.

Sve dokaze je nemoguće u ovako kratkom članku nabrojati. Poznato je da se Slovenija poslednjih godina raspada SFRJ prva oslonila na princip samoopredeljenja i osamostaljenja naroda; Srbi su to učinili poslednji ili su, zapravo, "trpeli" osamostaljivanja drugih; Slovenija je vatreno branila princip nepromenljivosti granica bivših republika SFRJ; Srbija se istom principu vatreno protivila u ime prava na samoopredeljenje Srba u Bosni i Hrvatskoj. Predstava o disciplinovanim, radnim ("četiri miliona vrednih ruku") i civilizovanim Slovencima je poslednjih godina suprotstavljena slici nasilnih, neurednih (najčešće četnički "bradatih"), nedisciplinovanih, neradnih i necivilizovanih Srba. Stoga nije nikakvo čudo da se istraživači mitologija u Sloveniji više bave tuđim, nego svojim mitovima. Mitologije su odbačene kao nešto pežorativno, a bavljenje sličnim temama smatrano je vulgarnim, naprosto nepodobnim.

Sličnosti s ostalim južnoslovenskim mitologijama

Uprkos svemu, politički mitovi u Sloveniji, naravno, postoje. Po Mitji Velikonji (koji proučava mitove u Sloveniji u primetnoj opoziciji prema stereotipnom odnosu ostalih sunarodnjaka na rečenu temu) slovenačka istorija mitova u saglasnosti je sa "južnoslovenskim modelom osloboditeljstva". Jedna od podudarnosti jeste podela "istorijskog razvoja naroda" na četiri faze. Prvo je period naseljavanja i zlatnog doba narodnog jedinstva. Sledi vojno-politički, ali ne i kulturni poraz u borbi protiv jačih suseda, i viševjekovna podređenost, zajedno sa 73-godišnjom "jugoslovenskom etapom". Na kraju, konačna nezavisnost, "stečena u borbi".

Što se Slovenije tiče, prva faza počinje naseljavanjem u VI veku i vladavinom prvog domaćeg kneza Valuka. Kneževinu smenjuje prva samostalna država Karantanija (sredinom VII veka), koja u IX veku postepeno potpada pod uticaj frankovskih i bavarskih grofova. Novi gospodari su podstakli napuštanje slovenske mitologije, preobraćanje u hrišćanstvo, tri ustanka protiv nove vere i, konačno - potpuni slom mitskih heroja. To postaje centralna mitska drama slovenačkog naroda, ovekovečena

u poemi Krst kod Savice Franca Prešerna i brojnim drugim delima. Borba protiv Turaka i njihove najezde jača uticaj protestantizma. U to doba nastaju najpoznatije mitske priče o životu "ispod djona" stranih zavojevača - pre svega priče o Petru Klepcu i Martinu Krpanu, paorima koji u krajnjoj nevolji pronalaze i koriste svoju prikrivenu snagu. One su bile polazna tačka za ideju o Ujedinjenoj Sloveniji iz 1848. godine, kao i za zahtev o posebnom statusu unutar bivše savezne države, i slično.

Raspad Austrougarske sve slovenačke partije dočekuju podržavajući udruživanje sa jugoslovenskim narodima, i to zbog "srodnosti jezika, krvi i istorijske sudbine". Onda počinje faza dugogodišnjeg odbacivanja tog zajedničkog nasledja i podvlačenja kulturnih razlika, koje "Sloveniju čine drugačijom" od ostalih. Tokom XX veka, kraj doživljava "mit o katoličkoj Sloveniji", iako se kroz ritual "posvećenja slovenačkog naroda Majci Božjoj" od 1992. godine katolička Crkva trudi da ga obnovi i ponovo učini aktuelnim.

Opravdanja loših karakteristika

Sve to je nekakva osovina oko koje se polako izgradjuju noviji slovenački mitovi. Tu je posebno literatura bila onaj segment kulture koji je u nacionalnoj svesti - zbog stalnih asimilacijskih pritisaka od strane većih suseda i vekovnih gospodara - dobio mesto odbrambenog orudja. Kultura je još od prvih pisanih dokumenata dobila epitet "stuba slovenstva", a nacionalni heroj (autor sadašnje nacionalne himne "Zdravljica") postaje pesnik France Prešeren.

Međutim, većinu znamenitih Slovenaca predstavljaju političari, komandanti i revolucionari. Stručnjaci ipak upozoravaju da promena mesta kulture i politike na rang listama omiljenih likova i nije stvar prestiža, kako se nekima čini. Kada nadahnuća iz kulture zauzmu mesta pred pragmatičnom politikom, onda se i dnevni interesi povlače pred kulturnim, čime kultura može da postane instrument i osnova za hegemoniju od strane vladajuće politike.

"Današnjicu karakteriše niz mitskih predstava. Prva po redu je - isticanje, skoro obožavanje geografske slike Slovenije, 'koja ima sve'; Slovenija u srcima domoljuba predstavlja harmoniju sklada gorskih venaca, blagorodne zemlje i mora. Slovenija je 'najlepši komadić sveta', a mi smo 'verna deca naše svete slovenačke grude'. I neka aktuelna politička pitanja imaju sasvim mitski podton - izlaz na otvoreno more simbolizuje slobodu, a kupovina ratnih aviona postaje garancija za sopstveno, čuvano nebo", nabraja Velikonja opšta mesta savremene slovenačke mitologije.

Možda najbolji opis slike koju Slovenci imaju o sebi daju analize nacionalnog karaktera u radovima nekih slovenačkih psihologa. Anton Trstenjak u knjizi "Misli o slovenačkom čoveku" nabraja istorijske premise koje su uticale na karakter Slovenaca. Prema njemu Slovence determiniše njihova "ograničenost" u prostoru, međusobna "podeljenost", "disciplinovanost", "stvaralaštvo" ali i "neurotičnost" i međusobna "posvajanje". Slovenci su, po Trstenjaku, neprestano pod uticajem "tri kulturno-istorijska kruga", a pride su "malobrojni, jer su oko nas same

granice". Otkriva da su za Slovence kakarakteristične "introvertiranost", pa i "narcisizam", što sve ima, naravno, dobar povod.

"Veliki narodi ove karakteristike nikada ne pokazuju tako očito... Za njih je razumljivo samo po sebi da su to što jesu. Kod njih nikada ne postoji prava kriza identiteta. Kod njih nikada nema opasnosti da neko odbaci svoju narodnu pripadnost i pokuša da se stopi s nekim drugim. Zbog toga za njih nema opasnosti da će propasti i nestati sa lica Zemlje," razmišlja Trstenjak. I u tome nalazi opravdanje zašto Slovenci gaje tradicionalni animozitet prema "strancima". "Odbijanje stranaca" prema Trstenjaku nije znak "šovinizma", jer takav šovinizam "velikom narodu ne treba". Što u prevodu znači - iako Trstenjak to tako izričito ne piše - da je šovinizam malom narodu zapravo dozvoljen, neizbežan, rečju - sredstvo opstanka.

Najveći problem, bar do početka devedesetih, Trstenjak je video u "spajanju s jugom", zbog čega je pretila opasnost da slovenački jezik ostane na nivou "žargona" među slovenskim narodima. Uz ogradu da napred rečeno ne znači da smo "mi bolji", naprotiv, "mi smo lošiji", jer "da smo bolji", onda bi preuzimali od drugih "njihove bolje osobine, a ne lošije". Razumljivo, ne uklapa se u Trstenjakov crno-beli mitološki konstrukt nabranje poželjnih i nepoželjnih osobina. Sve što ulazi u detaljniju razradu njegove ideje, on jednostavno - preskače.

Ugroženost od najeze stranaca

Prema trendu dosadašnje stope doseljavanja imigranata, do 2026. godine bi brojka od 1.965.000 stanovnika Slovenije opala na 1.838.000; u slučaju niskog doseljavanja bi ista brojka pala na 1.771.000, a ako bi priliv bio srednji, onda bi se održala jedva ispod sadašnjeg broja (1.954.000). Samo ukoliko bi se imigraciona politika umnogome liberalizovala i doseljenika bilo mnogo, broj stanovnika Slovenije bi porastao, pa i tada za jedva 100.000 ljudi (sa sadašnjih 1.965.000 na 2.056.000 stanovnika). Iz čega bi svaki nezavisni istraživač izvukao pouku da je priliv imigranata i u samostalnu Sloveniju nužnost državnog opstanka.

To pitanje ne brine mnogo ovdašnje medije, koji svakodnevno pumpaju u javnost nove strahove i neguju sad već mitske predodžbe "o ugroženosti slovenstva od najeze stranaca", koji kao svoju krajnju destinaciju zapravo i ne vide Sloveniju, već preko nje žele do neke od država EU.

Tu se ističe i predanost radu. Javnost je teško podnela prodaju Elana, velike fabrike sportske opreme i poznatog proizvođača skija, "ukrivljenih svetinja alpskih naroda". Skijanje je za Slovence oduvek nešto posebno - kroz skijanje su se približavali alpskim susedima i bežali od "primitivnog" Balkana, koji je uglavnom gajio ekipne sportove.

Janez Janša je posle osamostaljenja Slovenije podigao brojna obeležja i spomenike u čast pobede i palih u ratu protiv JNA, a imao je vremena i da lansira jedan stari mit - o tome kako su Slovenci 1593. godine kod Siska porazili Turke, mada isto mesto, bitku i pobedu pominje i hrvatska historiografija, sa izuzetkom što pobednici nisu Slovenci. Nova mitomanija retko nailazi na kritiku.

Radjanje novog mita

Sa slovenačke strane je novi žal za pripadnošću kulturnom miljeu centralne Evrope i mit koji je iz toga nastao (mit o kulturnoj, "u prošlosti nasilno prekinutoj" kulturnoj baštini - posle raspada Austro-ugarske i ulaska u klinč južnoslovenskih plemena) prvi ismejao književnik Peter Handke, i sam napola slovenačke krvi. Njegovo pitanje sunarodnjacima o kvalitetu i dometima rečene kulturne baštine shvaćeno je kao izraz arogancije i nedobronamernosti. Takvo posezanje u novi mit o političkoj i kulturnoj pripadnosti Slovenaca, zemljaci mu nisu oprostili ni do dana današnjeg.

Ukupno gledano, što se nacionalnih mitova tiče, i nije velika razlika između slovenačkog i ostalih južnoslovenskih naroda. Zato Mitja Velikonja upozorava da i u Sloveniji postoji opasnost da dodje do prevlade "autoslovenstva", što se već desilo nekim drugim južnoslovenskim narodima. Ipak, u slovenačkoj nacionalnoj svesti ne dominiraju poklič na oslobađanje tzv. slovenačke "etničke kolevke", koja je u periodu od 10. do 12. veka teritorijalno sužena na jednu trećinu prvobitne države.

U međjuvremenu je iskrsao jedan sasvim drugi, nov problem - na iskušenju je mitomanija podignuta protekle decenije na približavanju Slovenije evropskim standardima. O tome sve više razmišljaju čak i autori koji tradicionalno pripadaju slovenačkoj intelektualnoj "desnici". Tako je na pragu Evrope, krajem XX veka rođen novi mit. Izgradjen je na onom istom mitu koji u Sloveniji oduvek živi, iako je u ime novog mita o slobodnoj i udruženoj Evropi bez granica odavno izgubio svoje istorijsko opravdanje.

Igor Mekina (AIM Ljubljana)

zrodlo: <http://www.aimpress.ch/dyn/dos/archive/data/2001/11007-doss-01-08.htm>